

Het nut van ouderkursussen

J. M. CLADDER

Instituut voor ontwikkelingspsychologie, R.U. Utrecht

Samenvatting

De geschiedenis van de korte gestructureerde ouderkursus wordt besproken vanaf de oudergespreksgroepen zoals die in het begin van deze eeuw werden gegeven. Als andere voorloper van de ouderkursus wordt de mediatietherapie beschouwd, die in tegenstelling tot de gespreksgroepen meestal wel de gewenste effecten bleek op te leveren. Het eerdere onderzoek naar Rogeriaanse en gedrags-therapeutische ouderkursussen bleek lacunes te vertonen die schrijver dezes in zijn promotie onderzoek probeerde op te vullen. Het daarbij gebleken nut van dergelijke kursussen ter behandeling van problemen met kinderen rechtvaardigt gebruik op grotere schaal dan thans gebeurt. Het preventieve gebruik ervan staat nog slechts in de kinderschoenen.

In dit artikel wil ik iets vertellen over de geschiedenis van de korte gestructureerde ouderkursus, over het daarnaar gedane onderzoek, en over het nut van dergelijke kursussen.

1. Geschiedenis

Als voorlopers van de tegenwoordige korte gestructureerde ouderkursussen kunnen de gespreksgroepen voor ouders worden beschouwd en de gedrags-therapeutische en Rogeriaanse mediatietherapie.

De eerste oudergespreksgroepen stammen uit de Verenigde Staten waar de in 1888 opgerichte Child Study Association lezingen over kinderopvoeding organiseerde. In het begin van deze eeuw verschoof het accent van de lichamelijke verzorging van kinderen naar onderwerpen als het belang van het tonen van liefde warmte en begrip. Tegelijkertijd werden de inleidingen steeds korter en werd steeds meer tijd besteed aan de onderlinge discussie na de lezingen. In Amerika is de tussen 1940 en 1960 meest voorkomende vorm van gespreksgroep de discussiegroep die ongeveer acht maal bijeenkomt en waar de gespreksthemata's grotendeels door de ouders worden

bepaald (Auerbach, 1968). In Nederland werd in 1919 de Vereniging ter bevordering van het onderwijs in kinderverzorging en opvoeding opgericht, met als doelstelling o.a. het geven van kursussen aan aanstaande moeders. In 1920 werd in Amsterdam in een houten gebouwtje aan het IJ de eerste vaderkursus in Europa gegeven, met als gespreksthemata's verwenning, slaan, ongehoorzaamheid, ondeugd, en geschikte bezigheden voor kinderen. In de moederkursussen werd de tijd vaak verdeeld in een praatuur over voeding, kleding, en opvoeding, en een werk-uur waarin speelgoed werd gemaakt. Zo'n speelgoedkursus duurde vaak tien avonden en werd bezocht door een vijftiental moeders. De in Nederland tussen 1940 en 1960 meest voorkomende oudergroep is de vijf tot zeven keer bijeenkomende praatgroep over spel en speelgoed voor ouders van kleuters (Wentzel, 1959).

Over het effect van deze oudergespreksgroepen is veel onderzoek gedaan. Dit onderzoek is samengevat door Brimm (1959) en Auerbach (1968), die allebei tot de konklusie komen, na het doorwerken van honderden onderzoeksverslagen, dat het nog steeds niet vaststaat dat oudergespreksgroepen ergens toe leiden. Als verklaring voor de bedroevende resultaten noemt Brimm (1961) het gebruik van vage begrippen zonder verwijzing naar concreet gedrag, en het accent op het begrijpen van het ontstaan van problemen i.p.v. op het aanreiken van middelen om problemen op te lossen. Ook in Nederland gedaan onderzoek naar vrije ongestructureerde gespreksgroepen voor ouders komt tot een dergelijke konklusie (Ruijgh en Niemöller, 1975).

Een tweede voorloper van de gestructureerde ouderkursus, naast de besproken gespreksgroep, is de mediatietherapie. In de zestiger jaren begonnen Rogeriaanse en gedragstherapeutische kindertherapeuten in plaats van steeds zelf het kind te behandelen soms de ouders in te schakelen als mediator, als tussenpersonen, en de ouders op te leiden tot het uitvoeren van de behandeling van hun eigen kind. Guerney beschrijft in zijn boek van 1969 'Psychothe-

rapeutic agents: new roles for nonprofessionals, parents and teachers' een groot aantal voorbeelden van zowel Rogeriaanse als gedragstherapeutische mediatietherapie. Belangrijke redenen voor het laten uitvoeren van de therapie door de ouder(s) i.p.v. de therapeut, zijn de grotere efficiëntie, de betere aansluiting bij de verwachtingen van de ouders, en de preventieve neveneffecten van een dergelijke aanpak. Terwijl een kind maar enkele uren per week contact met een therapeut kan hebben, heeft het veel meer contact met zijn ouders, die daardoor ook een grotere invloed op hem uitoefenen. Door mediatietherapie verandert het gedrag meteen op die plaatsen en tegenover die mensen waar dat nodig is, terwijl het nog maar de vraag is of een kind dat in een spelkamer bij een therapeut verandert, het nieuwe gedrag ook thuis bij zijn ouders zal gaan vertonen. Als door een mediatie-aanpak het gedrag van de ouders tegenover het kind veranderd is, is de kans veel groter dat de resultaten ook blijvend zullen zijn. Als de ouders geleerd hebben hoe zij anders met het kind om kunnen gaan, is de kans bovendien groter dat zij later problemen met andere kinderen zelfstandig zullen kunnen aanpakken als die zich voordoen. Kortom in die gevallen waar de ouders niet belemmerd worden door grote eigen problemen of door ernstige partnerrelatie-problemen lijkt een mediatie-aanpak de voorkeur te verdienen boven kindtherapie door een beroepspsycholoog (Tharp en Wetzel, 1969; Arnold, 1978). Het onderzoek naar de effecten van mediatietherapie is samengevat door O'Dell (1974) en Tavormina (1974) die konkluderen dat het inderdaad mogelijk is om ouders therapeutische vaardigheden te leren om daarmee de problemen met hun kinderen op te lossen. Zij pleiten voor verder onderzoek naar de beste overdrachtsmethoden van deze vaardigheden, en naar de voor- en nadelen van een gedragstherapeutische en een Rogeriaanse aanpak voor verschillende gevallen.

2. Onderzoek

Na het failliet van de ongestructureerde gespreks-groepen en het succes van de gestructureerde vaardigheidstraining bij de mediatietherapie, lag het voor de hand te onderzoeken of het mogelijk zou zijn ouders de gewenste vaardigheden in groepen bij te brengen.

De Rogeriaan Guerny leerde groepjes moeders de houding en vaardigheden van de Rogeriaanse speltherapie en superviseerde hen vervolgens bij hun spelsessies thuis met hun eigen kind, maar deze aanpak bleek toch relatief tijdrovend (zes tot acht-

tien maanden).

Gordon koos een andere benadering. Hij begon de ouders van zijn patientjes in groepen van twintig tot dertig een cursus van acht avonden te geven. Hij leerde hen begrijpend te luisteren als het kind zich akelig voelde, met eerlijke en duidelijke boodschappen te komen als de ouder zich gehinderd voelde door het kind, en onderlinge problemen op te lossen zonder macht te gebruiken. Onderzoek is alleen gedaan naar het preventieve gebruik van zijn cursus bij ouders uit de betere middenstand, en toont dat daar vaak een stuk attitude verandering op gang werd gebracht.

Gedragstherapeuten onderzochten ouderkursussen i.v.m. de groepsgrootte (Hirsch, 1967) en de bruikbaarheid voor ouders uit lagere milieus (Rose, 1969 en 1974) en ouders van kinderen met lichamelijke handicaps (Mira, 1970). Zij vergeleken een groepsaanpak met een individuele mediatie aanpak (Mira, 1970; Kovitz, 1976) en een meer systematische aanpak met een meer probleemgerichte aanpak (Glogower en Sloop, 1976). Een systematische groepsgewijze benadering bleek in het algemeen de voorkeur te verdienen ook in verband met de preventieve neveneffecten daarvan. Rinn, Vernon, en Wise (1975) onderzochten een korte vijf avonden cursus voor grote groepen van twintig tot dertig ouders, en konkludeerden dat de cursus een enorme besparing in tijd en geld opleverde vergeleken met de meer gebruikelijke vormen van hulp. Zowel na afloop als bij follow-up na drie jaar bleek wel dat hun aanpak minder bruikbaar was voor ouders uit de lagere milieus.

Ons eigen onderzoek (Cladder, 1979) bouwde hierop voort door de mogelijkheden en beperkingen te bekijken van een Rogeriaanse ouderkursus à la Gordon, en een grote gedragsouderkursus aanvankelijk opgezet naar het model van Rinn, Vernon, en Wise, en door beide zowel te vergelijken met elkaar als met de meer gebruikelijke vormen van M.O.B. hulp. Terwijl de ouderkursussen op de meeste effectmaten dezelfde effecten hadden als de meer gebruikelijke M.O.B. hulp, kostten zij minder tijd en hadden zij een groter effect op de zelfchting van het kind, en hadden alleen de cursussen effect op het aantal nog frekwent voorkomende probleemgedragingen. Deze effecten handhaafden zich gedurende de follow-up periode van zes maanden. Omdat de gedragskursus echter niet de gewenste effecten had op de attitudes van de ouders, werd voor het vervolgonderzoek met een gedragskursus gewerkt waarin begonnen werd met een bespreking van het zelfbeeld van het kind en die acht i.p.v. vijf avonden duurde. Nu hadden beide cursussen de gewenste effecten op

de attitudes van de ouders, wat de andere M.O.B. hulp nu niet had. De gedragskursus had meer effect op de opvattingen die de kinderen over hun ouders hadden dan de andere M.O.B. hulp. De Rogeriaanse cursus verminderde als enige de onvrede van de ouders met het kind als gemeten met een Nu-Ideaal diskrepantie test, maar de kinderen waardeerden hun ouders na afloop van deze cursus minder. Vergelijking van beide kursussen onderling toonde een kleiner effect van de gedragskursus op het aantal vaak voorkomende problemen en een groter effect op de zelfchting van het kind.

Samenvattend deden de kursussen het minstens zo goed als de gebruikelijke M.O.B. hulp, tegen een kleinere investering aan therapeut-uren. De tussen de gedragskursus en de Rogeriaanse cursus verwachte verschillen in effect, nl. dat de gedragskursus een groter effect op de meer objectieve gedragsmaten zou hebben en de Rogeriaanse cursus een groter effect op zelfbeeld en attitudes, werden niet gevonden. Verwacht, maar niet gevonden werd verder dat de gedragskursus meer geschikt zou zijn voor ouders met minder opleiding en ouders van kleinere kinderen en de Rogeriaanse cursus voor ouders met meer opleiding en ouders van oudere kinderen. Wat de scholing van de ouders betreft bleek eerder het tegenovergestelde het geval: ouders met een universitaire opleiding hadden meer aan de gedragskursus en ouders met minder dan MAVO meer aan de Rogeriaanse cursus. Ouders die hun huwelijksrelatie meer waardeerden bereikten in de ouderkursussen betere resultaten dan zij die hun partnerrelatie minder waardeerden. De Rogeriaanse cursus bleek het best voor ouders met weinig eigen problemen (lage neuroticisme scores). Voor ouders met erg veel eigen problemen bleek de gebruikelijke M.O.B. hulp betere effecten te hebben dan de ouderkursussen en vooral betere effecten dan de Rogeriaanse cursus. Ouders die na een cursus nog extra hulp vroegen waren vooral ouders die ook voor de cursus al andere vormen van M.O.B. hulp hadden gehad, wat pleit voor het gebruik van een cursus als eerste (en zomogelijk enige) aanpak.

3. Het nut van ouderkursussen

Na ons historisch overzicht en de bespreking van het onderzoek dan nu nog iets over het nut van ouderkursussen. Welke plaats kan de ouderkursus innemen in de voorlichting en preventie, en in de behandeling van problemen van ouders met kinderen?

Gekonstateerd moet worden dat het gebruik van de ouderkursus voor therapeutische doeleinden de

laatste jaren in Nederland veel sneller is toegenomen dan het gebruik van de ouderkursus voor preventieve doeleinden. Terwijl op twintig tot dertig over het hele land gespreide M.O.B.'s en M.O.B.-achtige instellingen thans ouderkursussen ter behandeling worden gegeven, wordt alleen door het preventieteam in Heerlen op grote schaal gebruik gemaakt van preventieve kursussen volgens de opzet van Gordon. Alleen in Heerlen¹ worden de preventie activiteiten doelmatig aan de ouders aangeboden, doordat de kinderen op de lagere scholen foldertjes mee naar huis krijgen over opzet en inhoud van de cursus. Incidenteel worden verder Gordonkursussen gegeven aan ouders van kinderen op L.O.M. scholen en aan pleegouders. Teveel (gezien de geringe resultaten) wordt voor preventie doeleinden nog steeds gebruik gemaakt van ongestructureerde gespreks-groepen voor ouders, of beperken de preventie activiteiten zich tot consultatie. Het merendeel van de ouders met nog geen of slechts lichte opvoedingsproblemen kan op dit moment in Nederland eigenlijk nergens terecht. Autorijden kan men overal leren, maar kinderen opvoeden alleen in de omgeving van Heerlen. In deze leemte kunnen kursussen volgens het model van Gordon en kursussen volgens het model van Abidin (1976) in de hopenlijk nabije toekomst gaan voorzien.

De therapeutische ouderkursus, hoewel al enigszins ingeburgerd in Nederland, heeft nog niet de plaats ingenomen die hem toekomt. Voor ouders, van kinderen tot een jaar of veertien, die niet al te veel eigen problemen hebben (minder dan 20 van de 32 op de Delftse Vragenlijst) en geen eerdere M.O.B. ervaring, lijkt een ouderkursus een doelmatige eerste aanpak. Gezien de gelijkwaardigheid van de effecten en de besparing in tijd lijkt het aan te bevelen eerst een korte en relatief simpele interventiemethode zoals een ouderkursus te proberen, alvorens zonodig over te gaan tot meer intensieve en tijdrovende behandelingen zoals kindtherapie en gezinstherapie.

1. en sinds kort ook in Venlo.

Literatuur

- Abidin, R. R., *Parenting skills: workbook and trainers manual*, New York, 1976.
 Appels, A., *Voorlopige handleiding bij de Delftse Vragenlijst*, Amsterdam, 1974.
 Arnold, L. E. (Ed.), *Helping parents help their children*, New York, 1978.
 Auerbach, A. B., *Parents learn through discussion*, New York, 1968.

- Brimm, O. G., Methods of educating parents, in: G. Caplan, *Prevention of behavior disorders in children*, New York, 1961.
- Cladder, J. M., Ouderkursussen op M.O.B.'s *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid*, januari, 1978.
- Cladder, J. M., Gedragstherapeutische en Rogeriaanse ouderkursussen, *Leren en leven met groepen*, Alphen a.d. Rijn, oktober 1978.
- Cladder, J. M., *Ouderkursussen op M.O.B.'s*, Lisse, 1979, proefschrift.
- Glogower, F. Sloop, E. W. Two strategies of group training of parents as effective behavior modifiers, *Behavior Therapy*, 1976, 177-184.
- Gordon, T., A theory of healthy relationships and a program of parent effectiveness training, In: Hart en Thomsen, *New directions in client centered therapy*, Houghton Mifflin, 1970, 407-425.
- Gordon, T., *Luisteren naar kinderen*, Agon Elsevier.
- Guernsey, B. G., *Psychotherapeutic agents: new roles for non-professional parents and teachers*, New York, 1969.
- Hirsch, L. S., *Training mothers in groups as reinforcement therapists for their own children*, Univ. of Maryland, 1967 dissert.
- Londen, A. van, Biloen, A., Cladder, J. M. en Leuvelink, J., *Werkboek voor ouders: principes en oefeningen vanuit de Rogeriaanse, gedragstherapeutische en rationele benadering van problemen met kinderen*, Lisse, 1979.
- Miller, W. H., *Systematic parent training*, Champaign, Illinois, 1975.
- Mira, M., Results of a behavior modification program for parents and teachers, *Behav. Res. and Therapy*, 1970, 309-311.
- O'Dell, S., Training parents in behavior modification: a review, *Psychol. Bulletin*, 1974, 418-433.
- Rinn, A. C., Vernon, J. C., Wise, M. J., Training parents of behaviorally disordered children in groups: a 3 years program evaluation, *Beh. Ther.*, 1975, 378-387.
- Rose, S. D., Grouptraining of parents as behaviormodifiers, *Social Work*, 1974, 156-162.
- Rose, S. D., A behavioral approach to the group treatment of parents, *Social Work*, 1969, 12-29.
- Ruijgh, A.T., Niemöller, C., *Gespreksgroepen van ouders*, Utrecht, 1975.
- Tavormina, J. B., Basic models of parent counseling, *Psychol. Bulletin*, 1974, 11.
- Tharp, R. G., Wetzel, R. J., *Behavior modification in the natural environment*, New York, 1969.
- Wentzel, J. F., *Het gaat om de kinderen: 40 jaar K en O in vogelvlucht*, Stichting K en O, Den Haag, 1959.
- Curriculum vitae:*
- J. M. Cladder (geb. 1944) studeerde klinische psychologie in Groningen van 1963 tot 1969. Sinds 1970 verbonden aan de Utrechtse universiteit, eerst bij het pedagogisch instituut en later bij het instituut voor ontwikkelingspsychologie; thans werkzaam als wetenschappelijk hoofdmedewerker aldaar. Hij promoveerde op 12 januari 1979 op het proefschrift 'Ouderkursussen op M.O.B.'s'. Zijn eerdere publikaties betreffen de gedragstherapie bij ouder en kind, de gestalttherapie en de rationele kindtherapie, o.a.: Cladder, J. M., Truyens, D. A. M., *Gedragstherapie bij ouder en kind*, Swets en Zeitlinger, 1974 en 1978; Cladder, J. M., De theorie van de Gestalttherapie, *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 1977, 3 (4), 183-188; en Cladder, J. M., Rationele therapie met kinderen, In Diekstra (Ed.), *Inleiding in de rationale therapie 3*, Swets en Zeitlinger, 1979. Adres: Sweelincklaan 52, Bilthoven (030-7871102).